

Quæstionum, Et Resolutionvm Legalium Libri Duo

Quæstionum, Et Resolutionum Legalium Libri Duo - Quorum Prior in duas Partes divisus, continet Resolutiones Beneficiales, Canonicas Et Regulares: Secundus Controversias Civiles determinat

Tonduti, Pierre François de

Lugduni, 1683

Cap. XVIII. Continuatur hoc capite eadem quæstio quæ in præcedenti, de pacto restituendi sortem in non minori bonitate intrinseca vel extrinseca, in bona & grossa moneta, &c.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98367](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98367)

casum omnino huic nostro similem proponit, sicut & Sola de monet. c. 19.

- 12 Et dictio in *isdem*, æquivaleret dictioni *in totidem* speciebus, ex ipsius moderni Doctoris sententia, & observat Budel. d. c. 9. Faber d. c. 11. ad quos recurrendum est.

Et quod sufficiat dicere in *isdem* speciebus supra receptis, probatur ex Budel. d. c. 9. infiguratione casus, & Fabro d. c. 11. col. 6. vers. sed et si proponeretur, & vers. fin. pag. 834. in fine, & c. 7. vers. places enim, fol. mihi 806. & vers. quod vero idem *Parisiensis*, pag. 814.

Nec obstat quod dicitur à quibusdam Theologis, verba *non moindres*, inducere inæqualitatem, inter emptorem & venditorem census: & sic injustitiam.

- 13 Quia vera est conclusio, & à Iurisconsultis approbata, quod pactum quod solius creditoris utilitatem respicit, & nullum commodum asserere potest debitori, suspectum est, & injustum. Berlich. lib. 2. conclus. 1. n. 44. & conclus. 36. n. 38.

- 14 Sed Respondetur erroneè deduci, quod ex talibus verbis resultet inæqualitas inter debitorem, & creditorem; siquidem dictio *non moindres*, significat paris, vel æqualis bonitatis monetam, per l. non minorem, & ibi Batt. C. de transact. Valq. lib. 2. controvers. c. 67. n. 2. Mant. de tacit. convent. lib. 26. tit. 9. n. 14.

Intentio partium fuit, ut redemptio fieret in speciebus non minoris, nec majoris valoris. Sol. d. casu 19. & dum contrahentes voluerunt reddi easdē species, intellexerunt quod idem, non minor numerus redderetur: ut ait Thesau. d. p. 2. n. 16. ubi sub dictione non minoris numeri, intelligit Thesaurus de pari, vel æquali.

Pactum sanè esset injustum, si in casum augmenti æstimationis monetarum, species ipsæ, vel corpora restitui deberent; & in casum decrementi æstimationis quæ erat tempore contractus, restituenda esset; & id quod deficit, suppleretur à debitore, ut explicat Berlich. lib. 2. conclus. 36. n. 69. & 70.

Dum eadem corpora restitui debent ex augmento vel diminutione valoris, tam intrinseci, quàm extrinseci monetarum, potest adesse damnum, aut utilitas utriusque, tam debitoris, quàm creditoris. Si valor extrinsecus monetarum fuisset diminutus, debitor non posset cogi ad supplendam diminutionem resultantem ex decremento valoris extrinseci; & creditor cogi posset ad recipiendum eundem numerum specierum quem dederat, licet essent minoris æstimationis; & sic lucraretur, ut declarat Faber d. cap. 11. vers. ad objectionem *Parisiensis*; & vers. ad secundum, & Rota d. decis. 149. n. 7. part. 2. recent.

- 15 Nec etiam obstant verba illa, in *grossa & bona moneta, sine patachiis*.

Hoc enim fuit additum ad maiorem expressionem, eo quod species numeratæ venditoribus erant bonæ & grossæ, absque ulla minuta moneta. Neque ideo datur venditoribus electio solvendi in qualibet moneta ad libitum; in eadem enim clausula, & oratione fit relatio ad species supra dinumeratas: ut jam ostendimus.

Quinimò, etiam si talia verba, de *bona & grossa moneta*, deberent intelligi de aliis speciebus quàm supra receptis, quia fortan fuisset dictum in *isdem* speciebus, aut bona & grossa moneta, hæc facultas solvendi in bona & grossa moneta, non efficeret quin eadem species essent in obligatione, & cōsequenter quin earum æstimatio, & nō grossa moneta esset attendenda: ut post Bald. & Socin. jun. in pūcto firmat Rota apud Censum dec. 218. n. 2. & 3. & hoc casu grossa moneta non esset equaliter deducta in obligatione, quia non contineret summā certā, ut post Batt. in d. l. si quis stipulatus fuerit dec. in mille 57. ff. de sol. Grat. conf. 17. n. 16. lib. 2. subiungit Rot. d. dec. 218. n. 4. apud Censum.

Poterant sanè omitti illa verba, sicut ea quæ sequuntur, *non moindres*; quia clausula in *isdem* speciebus in quibus fuerant receptæ, omnia necessaria comprehendit: sed superfluitas toleratur ad tollendam dubitationem. Craver. conf. 70. n. 29. & seq. Mant. de tacit. conv. lib. 2. tit. 12. n. 31. & de conject. li. 3. tit. 6. n. 3. & 8. Quidquid sit, illa Notariorum tautologia, & verborum abundantia partibus nocere non debet.

Quod subijcitur de illis verbis alternative positis, *intrinseque, ou extrinseque*, nihil est. Dicitur enim *Aut* quandoque resolvitur in conjunctivam, juxta subjectam materiam: Tusch. in verb. Dicitur, conclus. 244. n. 8. dictio autem *sive*, est disiunctiva verborum; sensum tamen conjungit, & in effectu habet vim copulæ. Rota decis. 100. n. 13. part. 5. recent.

Intentio partium fuit, ut eadem species redderetur paris, vel æqualis valoris; sive de intrinseco, sive de extrinseco valore agatur; & si secus diceremus, in eadem oratione se correxissent; quod dici non debet, l. non ad eas. de condition. & demonstration. Surdus confil. 445. n. 33. Ludovis. decis. 297. n. 3. Rota recent. decis. 407. n. 5. part. 4. & decis. 140. n. 7. part. 7.

Cum ex pacto redemptivo eadem species receptæ, id est idem numerus specierum & corporum debeat restitui, ut supra probatum extitit; partes habuerunt respectum ad parem, vel æqualem valorem, sive extrinsecum, sive intrinsecum, non obstante augmento aut diminutione valoris postea contingente.

Et si dictio *Aut*, daret electionem debitoribus respectu valoris intrinseci & extrinseci specierum, ultra correctionem & contrarietatem in eodem capitulo existentem, resultaret magna inæqualitas pacti, & injustitia in detrimentum creditoris: nam diminuto valore intrinseco specierum monetæ, & remanente valore extrinseco qui erat tempore contractus, creditor cogeretur recipere species auri & argenti deterioris ligæ, & ponderis, quàm essent illæ quas numeravit pro pretio census; prout etiam remanentibus speciebus monetæ in eodem intrinseco, & aucto valore extrinseco, cogeretur creditor minorem numerum specierum recipere eis, quas de tempore contractus numerasset, quod esset valde damnosum debitori, qui non potest cogere debitorem ad redimendum; sed è contra ipse cogitur ad libitum debitoris pati redemptionem, & extinguere. Et nos supra firmavimus non debere contractum claudicare, & pacta in contractu census apposta, debere æqualiter respicere damnum & commodum emptoris, & venditoris: ex Berlich. lib. 2. conclus. 36. n. 38. & aliis superius citatis.

CAPVT XVIII.

Continuatur hoc capite eadem quaestio, quæ in præcedenti, de pacto restituendi in non minori bonitate intrinseca, & extrinseca, in bona & grossa moneta, &c.

S V M M A R I V M.

- 1 Non est inconveniens verba inculcari ad tollendam dubitationem.
- 2 Clausulam en bonnes & grosses especes, sans aucuns patacs, non alterare dispositionem præcedentem, in qua clarè præmissa est restitutio eandem specierum, probatur exemplo familiaribus.
- 3 Alternativa habet vim copulæ, ne sequatur correctio in eodem instrumento.

4 Clausula

- 4 Clausula non moindres, æquè respicit favorem debitoris & creditoris.
- 5 Verba non minus, significant eandem quantitatem.
- 6 Quando partes incipiunt à positivo, & comparativum ponitur negativè, tunc positivum remanet in sua natura, neque alteratur per comparativum.
- 7 Negativa propositio magis negat, quàm affirmativa affirmet.
- 8 Ostenditur per illas clausulas conservari iustitiam, & aequalitatem inter debitorem & creditorem: & si non intelligeretur de eisdem speciebus, magnum detrimentum & iniustitia oriretur adversus creditorem.
- 9 Refertur fuisse iudicatum pro validitate & iustitia dicti pacti, & debitorem fuisse condemnatum ad solvendum in iisdem speciebus in contractu census particulariter dinumeratis; & sententiam fuisse executioni demandatam.

Impulsus sum & iustitiâ causâ, & meritis ac amicitia Clarissimi Domini scribentis, non solum ut præcedentibus ejus allegationibus subscriptionem meam adderem, sed etiam aliquid de meo in medium afferrem.

Retento itaque eodem themate, constat in constitutione & venditione census de quo agitur, pretium fuisse numeratum in certo numero aureorum Hispaniæ, & Italiæ, & in aliis certis speciebus in contractu designatis, & specificatis. Deinde conventum fuisse, quod in casum restitutionis fortis, debitor teneretur illam facere in iisdem speciebus quibus supra, bonæ & grossæ monete, absque aliquibus parachis, & non minoribus in pondere, liga, & bonitate intrinseca vel extrinseca, quàm illæ quæ habebant cursum seu erant in commercio, & exponerentur in civitate Avenionensi, & quæ fuerunt supra expeditæ.

Ex quibus verbis colligitur primò, quod restitutio fortis fieri debet in eodem numero, quia quod est individuum apud Logicos, vocatur species apud Iurificos. Bart. in l. 2. *mutui datio*, ff. si cert. petatur, maximè stante clausula copulativa in fine appositâ, & quæ supra expedita fuerunt, quæ refertur ad ipsas species superius in eodem contractu expressas: juxta cons. Cravet. 47. quod communiter approbatur, ut superius ostendimus in c. 1. n. 16. & habetur c. præced. n. 11.

Verba autem intermedia inter duas illas clausulas, nempe inter hanc, *en mesmes especes*, & aliam, & qui sont esté baillées cy-dessus, cum posita sint tantum ad explicandam magis contrahentium voluntatem, non alterant principalem illam dispositionem: cum non sit inconveniens inculcari etiam verba superflua, ad tollendam dubitationem, l. quæ dubitationis § 1. & ibi Decius, & alii, ff. de reg. jur.

Vnde verba illa *en grosse monnoye, & sans aucuns parats*, & verba *non moindres*, non possunt alterare principalem dispositionem, neque diminuire vim illorum verborum, *en mesmes especes qui sont esté cy-dessus baillées*, l. nomen debitoris § 3. §. pater filia, ff. de legat. 3. Petinde ac si quis reciperet bonum triticum, purum & nitidum, & promitteret restituere in eadem specie tritici, & adiceret illa verba, *absque ulla sili-gine, vel lolio*, aut *avena admixta*, sanè clausula illa posterior non alteraret naturam principalis dispositionis, & promissionis certæ quantitatis tritici expressæ, ne appositâ ad corroborandam dispositionem operentur contrarium effectum, l. legata inutiliter § 14. ff. de adimend. legat.

3 Clausula verò illa, & non moindres en bonté intrinseque, ou extrinseque, debet intelligi copulativè, ne se-

quatur correctio in eodem pacto. Menoch. consil. 554. n. 15. vel ampliativè ad præcedentia. Cravet. cons. 326. n. 2. Rot. decis. 69. n. 5. part. 5. recent.

Ceterum, clausula illa *non moindres*, æquè respicit favorem debitoris, ac creditoris, cum nihil aliud significet quàm identitatem specierum: ut in l. non minorè 20. cum ibi notat. per DD. C. de transact. l. non minus, aliàs non parum, C. de Affector. ubi verba illa, non minus, explicantur, id est pariter, ut per Boët. dec. 246. n. 4. circa medium, l. non eo minus § 14. Cod. de procurator. l. non magis § 17. ff. de action. empt. l. non amplius § 6. & ibi Summarium, ff. de legat. 1. l. non magis § 22. ff. de action. rer. amot. l. non minus § 1. ff. de hered. instit. l. 2. & § 3. ff. pro legat. & in cap. de appellationibus § 11. de appellat. ubi Franc. & alii. Et de dictione non pluris, est textus expressus in l. qui restituere § 8. ff. de rei vendicat. ibi, non pluris quàm res est, id est, quanti adversarii interfuit, condemnandus est.

De clausula etiam non minoris, est text. in l. decem § 6. ff. de fideicom. libertat. ibi, & minoris servus emi non potest, & ibi, perinde ac si testator adieceret, ut integra præstarentur.

Et pro præmissorum confirmatione advertendum est, magnam esse differentiam inter promissionem simpliciter factam de restituendo capitali in non minori bonitate, & eam quæ sit de restituendo in iisdem speciebus non minoris bonitatis: nā licet in primo casu verba illa referantur ad identitatem bonitatis, ut mox ostensum fuit; tamen in posteriori casu res est expedita, cum partes incipiunt à positivo, & subjiciant comparativum negativè, & sic positivum remaneat in sua natura: quia comparativum restringit suum positivum, l. ubi autem ff. de verb. obligat. in principio. Notatur per DD. in l. exigendi, Cod. de procurat. cap. cum dilecti, verfic. verum, de elect. Afflict. in tract. de iure prothomis § 5. num. 6. ergo quando comparativo adjecta est negativa, sequitur comparativum non restringere, sed magis propensam & enixam loquentium voluntatem exprimere: quia negativa magis negat, quàm affirmativa affirmet. Gloss. in l. hoc genus, & ibi DD. ff. de condit. & demonstr. Nam inter majorem & minorem bonitatem, nullum datur medium præter eandem bonitatem: dictio autem illa non minorem, non potest significare minorem, quia esset contra verba expressa contractus: similiter non potest significare majorem, quia hoc esset contra sensum communem: ergo necessariò debet significare eandem.

Denique advertendum est, quod stante illa clausula non minoris, si dupla Hispaniæ tempore contractus valeret decem libras, & tempore solutionis reducta esset ad octo libras, creditor cogereetur accipere duplas ad rationem decem librarum pro qualibet, licet communiter expendereetur tantum pro octo libris, & duas libras amitteret pro qualibet dupla; cum debitor non teneatur solvere ad rationem minoris valoris tunc currentis, vigore pacti supradicti: ergo eadem ratione si pecunia augeatur, creditor non est cogendus illam recipere ad æstimationem auctam, ut par sit ratio lucri & damni, augmenti & decrementi. Vivius opin. § 16. n. 46. Rot. decis. 149. n. 7. part. 2. recent. Gratian. decis. 85. n. 6. Ricc. collect. 208. Atque ita fuit iudicatum, & Communitas solvit ad rationem specierum in contractu designatarum, non autem ad valorem illarum tempore solutionis. Ita etiam fuit iudicatum per R. P. D. Vicegerentem Avenionis in quandam Avenionensi Censu, 17. Junii 1641. de voto Clarissimi Domini de Ribiers, viri doctrina & integritate conspicui, per ambas partes electi, cujus decisionis tenor sequitur.

R. P. D.

VICEGERENTE,

Luna 17. Iunii 1641.

A Nno 1629. die 2. Maij, N. debitor vendidit D. Ioannæ de Crivel, viduæ D. Andræ Payen I. V. D. Avenionensis annum pensionem triginta scutorum, solvendam in proba moneta non minoris bonitatis intrinsecæ, & extrinsecæ, ponderis, tituli & ligæ currentis in præfenti civitate tempore d. contractus, pro pretio 500. scutorum similium receptorum in fezenis, cum pacto quod in casum extinctionis fiat restitutorio d. fortis principalis 500. scutorum, in iisdem & similibus speciebus, & sub EADEM bonitate intrinsecæ & extrinsecæ, pondere, titulo & ligæ currentibus tempore d. contractus.

Contigit anno 1636. quod edicto Regio omnes monetæ susceperunt augmentum in bonitate extrinseca, & nominatim sezeni qui tempore dicti contractus exponebantur ad rationem sexdecim solidorum cum dimidio, exponuntur hodie ex dicto ad rationem viginti solidorum cum dimidio.

Fuit mota controversia super validitate & iustitia dicti pacti & formâ solvendi dictam pensionē annuâ, necnon sortem principalem in casum extinctionis.

ET AFFIRMATIVE resolutum fuit, utraque parte informante, & de voto Spectat. D. de Ribiers I. V. D. Assessoris hinc inde nominati vel electi, solutionem dictæ pensionis annuæ & sortis principalis respectivæ, casu illius adventientem, faciendam esse in monetis prædictis juxta formam pacti, sub eadem scilicet bonitate intrinsecâ & extrinsecâ currenti de tempore contractus, solvendo nempe fezenos ad rationem 16. solid. cum dimidio, five monetæ in futurum crescant, vel respectivè decreascent.

FUNDAMENTVM resolutionis fuit *Primò*, quia ad iudicandum de iustitia vel iniustitia patet, inspicere debet tempus contractus, quo tempore pacta sunt libera, quæ dum sunt reciproca, sunt licita, quamvis aliàs essent illicita; reciprocatio enim iudicat æqualitatem. Rot. in *recentior. part. 2. decif. 149. num. 7. Surd. decif. 278. num. 29. Gail. lib. 2. obs. 8. num. 2. & sequent.* & quem tangit periculum decrementi, tangere debet commodum augmenti. Rot. in *recent. p. 1. decif. 597. num. 2. & dista decif. 140. part. 2. num. 7. Boër. decif. 327. num. 9.* cum læsio attendi debeat de tempore contractus, l. continuus 17. ff. de verb. oblig. ibi, non enim secundum futuri temporis ius, sed secundum presentis estimari debet stipulatio. Ita ut si quæ ex postfacto contingat variatio, aut læsio, censetur per accidens, & tanquam casus fortuitus, nullius prorsus sit considerationis. Pinel. ad l. 2. C. de refo. vendit. Larrea decif. Gratenat. 2. 4. num. 9. Gail. lib. 2. obs. 8. num. 2. & sequent. Fab. de var. num. deb. cap. 11. fol. 836. in med. ibi: nec pretium quod semel statutum sit, & quod debitor ipse contractus tempore æquum putaverit, ex postfacto videri iniquum posse, quod aureorum valor extrinsecus creverit, qui potius è contrario decrescere. Et ratio est, quia in materia monetali inspicit debet conventio, à qua legem sumere contractus aiunt DD. in cap. quanto, extra de iureiur. & in l. Paulus ff. de sol. & in l. cum quid ff. si cert. pet. Quod etiam probat text. Evangelicus Mat. capit. 26. nu. 15. *Amice non facio tibi injuriam, nonne de denario*

convenisti mecum, quoniam textum allegant in hac materia Bellieria consil. monet. post tractatum Soli de monet. n. 24. & Thelaur. decis. Pedem. 184 n. 5. unde tenorem obligationis attendendum esse, tradit Boer. decis. 327. n. 10. & hoc advertere debere praticantes monet Budell. de monet. cap. 3. n. 10. & ab eo totam causæ definitionem pendere in hac materia, notat Menoch. consil. 258. n. 1. & 2.

Quod autem in terminis pacti de solvendo species sub eadem bonitate intrinseca & extrinseca, adit recipitotatio & aequalitas; ex eo solo convincitur, quod si decrementum contigerit, vel in futurum contigerit, creditor sentiet damnum, dum tenebitur, & cogi poterit ad debitore, vi pacti accipere duplas in eadem bonitate extrinseca diei contractus, verbi gratia octo librarum; quas tamen posito decremento ad sex libras, posset tantum exponere ratione sex librarum, nisi enim in casu dicti decrementi acciperet duplas ad rationem octo librarum, non acciperet in eadem, sed in diversa bonitate extrinseca diei contractus, contra formam & tenorem pacti. Ergo in casum augmenti, ut aequalitas & iustitia servetur, lucrum consequi debet. Rot. in recent. part. 2. decis. 1. 49. num. 7. prout in terminis hujus pacti tradit Budell. de monet. cap. 7. versic. quod ego exaudio si ducatus in valore extrinseco sit diminutus. Sola de monet. cas. 39. num. 18. ibi, quia si decrevisset valor, & magis in specie tradit Belletia dicto consil. monetat. post Solum de monet. num. 5. ubi objectionem proponit ex casu diminutionis, quam solvit stante pacto predicto, sub num. 22. Covarr. de numism. collat. cap. 7. §. unico conclus. 7. ibi, quoties in contractu ob metum mutationis sit pactum de pecunia sub certa affirmatione solvenda, & versic. est & alterum exemplum. ibi, & tot floreni sint solvendi quot tempore contractus efficebant octuaginta libras; tempore vero solutionis non efficiunt octuaginta. Ioan. de Imola in l. Paulus, num. 2. in fin. ff. de solution. versic. siue plus, siue minus valebat tempore solutionis. Ciaveta cons. 47. num. 1. versic. quod si valor festi fuisset diminutus. Faber de var. num. debiti. cap. 11. fol. 834. versic. nam si diminuti essent aurei, quomodo citat & sequitur Larrea decis. Granat. 2. 3. num. 6. & decis. 24. num. 10. Idem Fab. cap. 17. fol. 837. in fin. ibi, neque enim cogetur venditor suppleri diminutionem Brun. de augment. limit. 8. n. 6. versic. si contingat ducatum decrevisse. Duard. de censib. ad extrav. Py V. §. 3. quæstion. 6. num. 35. ubi resoluti, stante conventionne predicta augmentum & decrementum cedere in lucrum vel damnum creditoris, non obstante quacumque variatione. Sola de monet. cas. 39. num. 18. versic. quia si decrevisset valor: & ibi, imò oportuisset acquiescere, stante pacto. Kohl. exerc. legal. 1. 9. num. 7. ubi in specie nostri pacti clausis verbis concludit, ibi, etiamsi foret solutionis tempore longè plus aut minoris valituri sint; idem tradit Scac. de commerc. §. 2. gloss. §. n. 187. & 188 fol. 363. Mastrull. decis. 7. n. 2. & 6. juncto n. 9. qui omnes DD. allegati loquuntur in terminis casus nostri, quo conventio incipit à moneta imaginaria solvenda in certis speciebus, & sub eadem ætimatione, seu bonitate extrinseca. Ergo.

Non obstat quod quidam Theologi ex adverso vo-
luerunt, pactum illud solvendi species in eadem bo-
nitate intrinsecâ & extrinsecâ, non esse reciprocum,
nisi fuerint superaddita hæc verba, sive crescant vel
decreascent: vel fuerit additum, in eodem numero.

Quia responderet *Primò*, inutilem esse hujusmodi
verborum adjectionem, cum illa verba in eadem, hoc
importent ex natura suæ significationis; impossibile
enim est, quod sit eadem de tempore contractus, quin
compen

comprehendatur sub illis verbis nonobstantia decre-
menti vel augmenti, aliàs enim idem non esset, aut
idem esset diversum à seipso, quod absurdum est, &
in puncto quod sufficiat casum decrementi implicitè
fuisse comprehensum in pacto, tradit Rebell. qui est
ex PP. Societatis Doctor Theologus, de oblig. iustit.
lib. 1. q. 1. §. 9. ibi, atque adeo sive expressè vel im-
plicitè, & num. 1. ibi, quando scilicet contrahentes sal-
tem implicitè aequali periculo augendi, minuendique va-
loris se exponendo contrahunt. Molina Societ. Jesu. 2.
de contrah. disp. 3. 1. 2. versic. excipe quando ex verbis.

Secundo, Quia cum, ut infra ostendetur, verba in
eadem bonitate intrinseca & extrinseca, identitatem
numeri importent, sequitur objectionem non pro-
cedere.

Tertio, Quia licet ad Theologos spectet determi-
nare, quod in contractibus pacta debent esse equalia
& reciproca, ne iniustitiam vel usuram redeant.
Tamen dum agitur de interpretatione aut significa-
tione verborum, an aequalitatem importent, nec ne:
pertinet ad Jurisconsultos, quorum est leges, canones,
& verborum significationes noscere, l. verbum 123.
in princ. ff. de verb. signif. Gratian. discip. forens. In
præfat. n. 39. & ita in puncto resoluit Guillem. Bont.
tract. de usur. qu. quodlibet. numer. 14. 15. & sequent.
in tract. divers. volum. 5. ubi doctissime dicit in reso-
lutione casuum, formandum esse syllogismum, & qui-
dem determinationem majoris propositionis, scilicet
in contractibus debere esse aequalitatem, pertinere ad
Theologos; determinationem verò minoris, scilicet
in hoc vel illo casu non adesse aequalitatem, spectare
ad Jurisconsultos. Unde in specie pacti de quo agitur,
doctrinam Bartoli in dicta l. Paulus, esse sequendam
in foro conscientie tradit Rebell. dicto tractatu de
oblig. iust. lib. 1. q. 1. §. 15. num. 12. ibi, ne à communi
Doctorem sententia temerè recedere videamur.

Nec etiam adversatur, creditorem potius ad aug-
mentum quam decrementum respexisse, quod cer-
tus esset moraliter tempore contractus fore, ut dupla
tribus libris non decreverent, prout auctæ repe-
riuntur: ex Less. de iust. lib. 2. cap. 22. dub. 8. n. 49.

Primo, Quia hoc obiectum est de foro poeniten-
tiali, non de externo; solus enim est cordium scru-
tator Deus: unde alleganti istam certitudinem, in-
cumbere onus probandi, tradit in puncto Gratian.
disc. for. cap. 784. num. 25. versic. nam timor huiusmodi
mutationis non verificatur. Imò dicta certitudo mo-
ralis allegata retorquetur in contrarium, scilicet nec
aliquem de eo tempore fuisse moraliter certum, quod
augerentur dupla tribus libris; nemo enim est qui
hoc anno 1629. & sic septem annis ante augmentum,
hoc credidisset; imò nemo est qui de sezenis vel mi-
nimum suspicari potuisset. Unde ex lapsu tanti tem-
poris inter contractum & edictum, præsumi igno-
rantiam mutationis ad effectum de quo agitur, tradit
in terminis Gratian. dicta disc. for. 884. n. 27. ibi, quia
ignorabatur tempus mutationis.

Et certè si creditor huiusmodi certitudinem mo-
ralem habuisset, prætulisset potius pecunias suas as-
servare ad tempus augmenti, ut suæ utilitati majori
consuleret. Ergo.

Secundo, Quia cum augmentum vel decrementum
à mera Principis voluntate dependeat, nulla potest
inferri major probabilitas, quod in futurum monetæ
potius augeri quam minui debeant, unde quod Prin-
ceps potius eas tribus libris auxerit à tempore dicti
contractus, quam minuerit, censetur per accidens, &
uti factum Principis quod casui fortuito æquipara-
tur, nullius esse potest considerationis. Fab. de num.
debit. cap. 1. fol. 836. in med. ibi, nec pretium quod

semel statutum sit, & quod debitor ipse contractus tem-
pore æquum putaverit, ex postfacto videri iniquum
posse, quod aureorum valor extrinsecus creverit, qui
potuit à contrario decreverit. Proinde in similibus ne-
gotiis nullam certam regulam assignari posse, notat
expressè Ioan. Fab. in §. nos autem, n. 3. Inst. de Attil.
tut. ibi, propter diversos valores monetarum, quæ as-
cendunt vel descendunt pro voto Regentium, sic à duo-
bus annis visum est duplas ponderis trium denario-
rum, quæ pro 10. libris & 12. solidis publicè expo-
nebantur, voluntate Principis, mox insperato om-
nium detrimento ad sex libras circiter diminutas
fuisse ejusdem Principis edicto.

Tertio, Quia cum ab aliquibus annis aurei Solis
valeret tantum 27. solidos, ut attestatur Boër. decis.
327. num. 10. deinde edicto Henrici II. ad 60. solidos;
Edicto Ludovici XIII. anno 1614. ad 75. solidos, &
denum tempore dicti contractus ad 80. solidos ex-
creverunt. Ex eo potius quod monetæ multum cre-
verint, argui debebat major descensus præsumptio,
argumento ducto à solito quo res non solent in eo-
dem statu excessus persistere, nec in similibus aug-
mentis dari potest progressus in infinitum.

Et in effectu anno 1632. & die 16. Decemb. Rex
Christianissimus edictum edidit prohibitorium, ne
monetæ aureæ impositam æstimationem excederent,
& insuper mandavit congregari varios magistratus,
& præcipuos è civibus Parisiensibus, ad hoc ut deli-
berarent quâ commodiori viâ tales monetæ ad pri-
stinum valorem anni 1614. reduci possent. Et sic
dubium potius erat decrementi, quam augmenti.

Quarto, quia si prædicta obiectio subsisteret, im-
pugnaret etiam contractus censuales conceptos in
certis speciebus simpliciter, verbi gratia septem scu-
torum auri in auro solis pro capitali centum aureo-
rum simulum, quia respectu illorum etiam militaret
eadem certitudo moralis & inverisimilitudo pari-
tatis descensus allegata: Quod tamen de huiusmodi
pensionibus in certa specie conceptis dici non potest;
cum ita semper fuerit à Rota Romana decisum, ut
constat ex decis. 219. post Duard. de censib. decis.
219. num. 9. & decis. 682. num. 3. p. 4. divers. & de-
cis. 687. cum aliis.

Quinto, quia ut ait Navarr. in Comment. de Camb.
num. 48. obligatio solvendi, stante pacto prædicto,
non cadit supra valorem extrinsecum, sed supra spe-
ciem illam in contractu stipulatam, ideoque per ac-
cidens est quod ascendat, vel descendat: unde suffi-
cere quod ex pacti taciti vel expressi verbis appareat
contrahentes sese alæ decrementi vel augmenti
subiecisse, tradunt Rebell. de oblig. iust. lib. 1. q. 1. §.
n. 11. & 12. & Molin. de contrah. dicta disp. 3. 1. 2.
concl. 2. versic. excipe quando ex verbis contractus con-
trarium intelligeretur. Nec enim illud pactum dicitur
principaliter adhibuitur animo lucrandi, sed ad vi-
tandum periculum variationis, ut comprobatur Co-
varr. d. §. unic. c. 7. concl. 7. Fab. d. cap. 2. fol. 756. in
princ. vers. ut dubitandum non sit quin prudens nego-
tiator, qui de eodem numero sibi recedendo caveret, de pe-
riculo illo transigere voluisse videatur, sive in aperto
sit imminere periculum, sive in incerto.

Sexto, Quia dum istud augmentum provenit ex
causa bellicæ necessitatis, & ideo non stabili, nec per-
petuò duraturà lege, limitantur ea quæ de paritate
descensus monetarum ex adverso deducuntur: ut ex-
pressè notavit P. Laitman lib. 3. tract. 1. part. 1. cap. 5.
n. 16. & infra ostendetur, versic. ultimo concurrir.

Et super pacti prædicti iustitia ex abundantia con-
sulti RR. PP. Minimi Ordinis Sancti Francisci de
Paula, tam morum probitate quam doctrinâ com-
menda

mendatissimi ita favore creditoris doctissime responderunt, ut constat ex eorum scriptis Nobis ad maiorem satisfactionem exhibitis. Quibus accesserunt scripta per R.P. Ioannem Salianum Augustinianum Doctorem, & in alma Universitate Aven. Decanum & Regentem facultatis Theologiæ, aliisque ibi subscriptos dictæ Facultatis Doctores, & in Universitate publicos Professores.

Secundò principaliter placuit distinctio Bartoli in d. l. Paulus, n. 10. versic. sed quid si fuit dictum, in fin. ff. de solut. ab omnibus DD. & à Rota Romana, quæ vim communis opinionis obtinet, canonizata. Cujus Bartoli verba hæc sunt: Sed si fuit dictum, depono apud te centum libras in florenis, hoc pacto quod reddas in florenis sub eadem æstimatione, tunc sub eadem æstimatione debent reddi: Sed si non esset dictum in eadem æstimatione, puto quod debeant reddi in æstimatione communi, quæ esset tempore quo debet fieri solutio. Ex hac distinctione duos formant in hac materia casus DD. 1. est obligationis 100. librarum in florenis seu corporibus, cum pacto restituendi dictam summam in florenis sub eadem æstimatione: & hoc casu dicunt DD. promissas esse species restituendas in eodem & certo numero.

2. Casus est obligationis 100. librarum in florenis, cum pacto restituendi in florenis, nullo pacto adjecto de eadem æstimatione: & isto casu dicunt iidem DD. promissas esse species restituendas sub incerto numero, ita ut in 1. casu augmentum & decrementum cedant in favorem creditoris; in 2. verò cedant in favorem debitoris: Hanc differentiam casuum distinctè declarat ex mente Bartoli, Ioan. de Imola in d. l. Paulus, n. 2. in fine, versic. item adde dictis Bartoli, ff. de solut. Covarr. d. cap. 7. §. unic. qui concl. 7. primum casum exprimit, conclus. verò 8. secundum constituit. Scacc. de commerc. §. 2. gloss. 5. n. 187. ubi de 1. casu, & n. 188. ubi de 2. Brun. de Aug. limit. 8. n. 5. Curt. in l. cum quid, n. 27. ff. si cert. petat. in tract. de monet. fol. 83. Cravet. conf. 47. n. 1. Budell. de monet. cap. 7. ubi de 1. casu, & cap. 6. ubi de 2. Kohl. exerc. legal. 19. n. 7. ubi de 1. casu, & num. 23. ubi de 2. casu. Bertazol. claus. 30. gloss. 9. num. 10. ubi de 2. casu Bartoli, & num. 11. ubi de 1. ibi nisi sit facta promissio de restituendo in eadem æstimatione: & ibi, quod si ista promissio de eadem æstimatione omissa fuerit: & num. 19. ubi dicit casum esse clarum, quando est dictum quod res reddatur in eadem æstimatione. Fab. de var. num. deb. cap. 11. & 17. ubi dictum Cravetæ consilium defendit ab impij Molinæi moribus, & ita juxta dictum Cravetæ consilium fuisse judicatum testatur Thesaur. de monet. p. 2. n. 57. & bene consuluisse dicit Vivius com. opin. lib. 2. opin. 516. num. 49. Menoch. conf. 258. num. 3. vol. 3. Rebell. de oblig. just. lib. 11. quest. 15. concl. ubi de 1. casu, & concl. 9. ubi de 2. Larrea decis. Grana. 24. num. 9.

Cum autem ex facti serie constet, fuisse adjecta verba de solvendo in eadem bonitate extrinsecâ, quæ æquivalent verbis, in eadem æstimatione, sequitur decisionem versari in 1. casu Bartoli, quo fuit promissa moneta imaginaria, ut hic; cum pacto restituendi in certis speciebus, nempe sezenis, sub eadem æstimatione, seu sub eadem bonitate extrinsecâ: & ideo juxta dicti Bartoli doctrinam, augmentum & decrementum spectare ad creditorem.

Et licet post tot DD. quæstionem in terminis solventes, ulteriori ratione non indigeat, hæc tamen subjicitur. Quia verba pacti prædicti operantur ut libræ non sint in obligatione, sed ipsa specierum corpora determinata, ita ut posito quod 100. duplæ 900. libras conficerent, idem esset, ac si capitale fuisset

constitutum, non in 900. libris sed in 100. duplis: ita tradit in terminis pacti Brun. de augm. limit. 8. num. 5. vers. 2. quaritur. Budell. de monet. c. 7. in fine, ubi stante pacto æquiparat obligationem conceptam in libris, cum obligatione concepta in moneta determinata: & magis in specie Fab. de num. deb. cap. 11. fol. 834. in fin. ibi: & consequenter videntur aurei ipsi qui numerati sunt, esse in obligatione, ac si nulla librarum mentio facta esset: & cap. 17. fol. 855. in fin. vers. sed cum pactum illud additum est, dico non libras esse in obligatione, sed aureos: & vers. atque ideo perinde constituenda omnia, ac si nulla librarum mentio facta; aurei simpliciter soluti essent. Kohl. d. exerc. leg. 19. n. 7. ubi fuse Viv. com. opin. lib. 2. opin. 516. n. 49. ubi ait illam monetam imaginariam dici restrictam ad certam speciem & corpus.

Doctores autem in locis ex adverso citatis loquuntur in 2. casu Bartoli, num. 10. in fine; ubi conventio incipit quidem à libris, & promittitur restitutio in iisdem speciebus, sed non fuerunt addita verba, & sub eadem æstimatione, numeri certitudinem importantia, & hoc modo loquitur Kohl. num. 23. in loco per informantes ex adverso citato. Contrarium enim asserit in loco pro parte dictæ D. de Payen allegato, ubi scilicet fuerunt addita verba, & sub eadem æstimatione. Sic Laiman lib. 3. de iust. tract. 3. part. 1. cap. 8. assert. 3. n. 15. ex adverso citatus loquitur in 2. casu Bartoli, & in casu concl. 8. Covarr. viæ, dum scilicet in promissa specierum restitutione non fuerunt adjecta verba de eadem æstimatione, aut alia numeri certitudinem importantia, ut dictum est.

Vel loquuntur in casu quo conventio incipit à moneta speciali æstimata per libras, puta in 100. aureis solaribus æstimatis ad tres vel quatuor libras: & hanc differentiam notat expresse Covarr. dict. §. unic. cap. 7. conclus. 7. in medio: & hoc modo oquuntur Bertazol. & Fab. cap. 2. & Kohl. dict. exerc. 19. n. 20. ex adverso citati. Ratio autem prædictæ differentiæ est, quia dum conventio incipit ab aureis æstimatis per libras, aurei censentur venditi pro libris; unde libræ, quia sunt pretium venditionis, solæ debentur, non aurei; quando verò conventio incipit à libris æstimatis per aureos, & restituendis sub eadem æstimatione, libræ censentur venditæ pro aureis; unde aurei, quia sunt pretium venditionis, soli aurei debentur, ac si nulla librarum mentio facta esset: ut ait Fab. dict. cap. 11. fol. 834. in fin. versic. perinde videntur, & fol. 836. in med. versic. & quemadmodum, & c. 17. fol. 856. versic. movet me, & versic. dicam aureos non magis æstimatos esse libris in priore conventionis parte, quam libras aureis in posteriore. Brun. de augm. limit. 8. num. 5. versic. Respondeo quod iste est propriè casus.

Hæc autem decisio versatur in casu quo incipit conventio à moneta imaginaria, restricta ad certas species restituendas in eadem æstimatione numerum importantes; & ita loquuntur Bertazol. & Fab. c. 11. in locis pro parte dictæ D. de Crivel allegatis. Vnde dicit Mastrell. decis. 7. n. 9. in fin. quod stante pacto prædicto de solvendo in eadem bonitate intrinsecâ & extrinsecâ, casus iste non habet contradicteorem, ibi: & ut verum fatear, stante supradicto pacto, casus iste non habet contradicteorem, si perlegantur decisiones omnes quæ ex adverso allegantur.

Tertiò fuit consideratum, validam esse in jure conventionem de solvendis speciebus monetæ sub æstimatione currenti tempore contractus, ad vitandum scilicet periculum & merum variationis. Vnde dicunt DD. vigore dicti pacti censi inductam super dicta variatione quasi transactionem restrictam ad

ad valorem contractus, ita tradit Budell. *de monet. c. 9. num. 6. versic. rationem subiungit*, ubi hoc argumentum Achylæum & infracto robore constans appellat, Covarr. *de numism. collat. dict. conclus. 7. ibi, quoties ab initio sit pactum de pecunia sua certa æstimatione solvenda, ea pactio planè servanda erit, nec mutatio numismatum contrahentibus nocebit, nec proderit*: Brun. *de augm. lim. 8. n. 1. & 5. Duard. de censib. ad Bull. Pii V. §. 3. n. 35. Kohl. dict. exerc. 19. n. 7. in fine.*

Non obstat quod æstimatio facit emptionem & taxationem. Quia stante pacto prædicto de solvendo in eadem æstimatione, fallit & limitatur prædicta regula, ut in puncto respondet Bellecia *consil. Monetal. num. 20. & 21.* ita ut hoc casu libræ censentur potius appositæ gratiâ demonstrationis, quàm taxationis. Matrill. *decis. 7. n. 19. Sola de Monet. cas. 42. num. 6. 8. & 19. Boët. decis. 327. n. 10. & 11.* per textum expressum in *l. si inter virum, Cod. de iur. dot.* ibi: *pacta interposito, ut species æstimata dori, data pretiis quibus æstimata sunt, restituerentur, non pretia specierum dari, sed ipsas species debere restitui.* Ita ut in duplo potius demonstrationis gratiâ censetur. Sola *de monet. cas. 43. num. 4. 5. & 8.* Quem sequitur Thes. *de monet. part. 2. num. 56. limit. 3.* Fab. *dict. cap. 11. fol. 83. 4. in fine, ibi, ac si nulla librarum mentio facta esset, & fol. 835. in medio, versic. nam quod noferis placet.*

Quartò convincit hæc ratio desumpta ex naturâ & essentia ipsius pacti: siquidem certum est in iure, validum esse pactum de solvendo pensionem, vel restituendo sortem principalem in eodem monetæ genere, & eodem certoque numero, ut faterentur etiam informantes ex adverso, còque in casu dubium non est, quin damnum & lucrum spectet ad creditorem. Fab. *d. cap. 11. fol. 734. in fine.* Et post Bartol. in *d. l. Paulus*, tradit Rot. Romana in *noviss. decis. 682. n. 3. & decis. 687.* Rot. post Duard. *de censib. decis. 219. num. 9. in fine.* Atqui pactum de solvendo species sub eadem æstimatione, seu bonitate intrinseca & extrinseca, numeri identitatem importat, & æquivaleret his verbis (*in eodem num.*) Fab. *de var. num. deb. cap. 11. col. 4. fol. 835. in princ.* ibi, *cum eadem species restitui non possint eadem illâ æstimatione qua & tradita & numerata sunt, quin totidem restituantur*: & sic vigore pacti prædicti non solum specierum identitas, sed numeri, censetur in stipulationem deducta. Brun. *de augm. d. limit. 8. versic. ita ut sint restituendi in tanto numero qui comprehendat centum libras, considerato tempore contractus, & magis disertè Kohl. d. exerc. leg. 19. num. 7. ibi, pactumque fuerit adjectum, ut aurei solvantur sub eadem æstimatione, tempore solutionis etiam præfixita summa erit in totidem aureis omninò solvenda.* Covarr. *d. cap. 7. §. unic. concl. 7. versic. est & alterum exemplum, ibi, ut tot floreni sint solvendi, quot tempore contractus efficiebant centum libras.*

Ratio est, quia cum identitas numeri specierum constetur ex identitate utriusque bonitatis, scilicet ponderis & valoris; impossibile est quod in iisdem speciebus concurret identitas utriusque bonitatis de tempore contractus, quin per necesse reperiatur identitas numeri specierum, inspecto contractus tempore, quod inspicere debet vi pacti.

Vnde habita notitiâ valoris specierum de tempore contractus, facile supputare licebit numerum specierum; sic pro summa 500. scutorum recepta in sezenis facile procedit ex calculo numerus 1818. sezenorum ad rationem 16. fol. cum dimidio, pro ut exposcebantur de tempore contractus, ultra tres solidos monetæ pro conficiendo complemento dictæ

Tom. I. Pars II.

summa capitalis 500. scut.

Ad id quod dicebatur, requiri expressam dinumerationem specierum in parte contractus pretij & mutui receptionem còcèrneret. Satisfacit responsio, sufficere implicitam, vel explicitam specierum dinumerationem: ad notata per Rebell. *de oblig. iustit. lib. 1. c. 15. concl. 8. num. 9. ibi, atque adeo sicut expressè vel implicitè*: & num. 12. ibi, *quando contrahentes saltem implicitè*: & per Molin. *de contract. disp. 3. 12. concl. 2. tract. 2. versic. excipe quando ex verbis contractus, aut dispositionis contrarium intelligeretur, nempe in quocumque variationis eventum, numerum illum monetarum illius rationis esse solvendum, ubi Covarruviam, d. n. 5. citat & sequitur.*

Vel enim intelligunt certi numeri descriptionem expressis verbis requiri, & hoc esset legem imponere verbis, non rebus; vel concedunt sufficere implicitam & necessariò vi verborum æquivalentium importatam numeri expressionem, & cum prædictis sentiunt; satis enim certum dicitur quod ex calculo aut alio modo certificatur, *l. certum, ff. si cert. per. & l. ex sententia, Cod. de sentent. qua fin. cert. quant. profer. Scacc. de commerc. §. 7. gloss. 5. n. 117.* & expressum dicitur quod ab expresse relucet, *l. si ita, §. qui filio, ff. de bon. poss. sec. tab. Ludovis. decis. 66. num. 12.* prout in simili, si de ipsa specie dubitaretur, aliunde probari posse ad effectum augmenti, dixit Thesaur. *part. 2. de monet. n. 19. versic. & si non appareret*, & quando de ipso valore non constat aliunde, iustificari posse tradit Gratian. *discep. forens. §. 1. num. 21.* Idem enim est omninò quod fuerit promissa solutio specierum in eodem numero, aut quod fuerit promissa in eadem bonitate intrinseca & extrinseca, cum clarè pateat ad oculum ex prædictis, identitatem utriusque bonitatis in iisdem speciebus, numeri identitatem importare.

Et in effectu Bartolus in *d. l. Paulus, n. 10.* & ejus sequaces nullam specierum dinumerationem expriment in casu per ipsos formato, ut videre est apud ipsum Bartolum *d. n. 10.* apud Budell. *d. c. 7.* apud Covarr. *d. §. unic. concl. 7. versic. est & alterum exemplum*, apud Kohl. *d. exerc. leg. 19. n. 7.* in quib. locis formatur casus promissionis 100. librarum in florenis, vel 200. librarum in ducatis, vel in aureis. Nec dicunt in tot, & sic de aliis: & tamen in d. casu, propter verba de eadem æstimatione, adjecta concludunt eundem specierum numerum deberi. Et magis in terminis ipse Ioan. de Imol. in *d. l. Paulus, n. 7.* & Covarr. *d. concl. 7. versic. est & alterum exemplum*, & Kohl. *d. n. 7.* expresse dicunt ex mente Bartoli, tot florenos vel aureos esse restituendos, quot iuxta æstimationem contractus efficiunt 100. libras, colliguntque ibid., numerum specierum ex calculo facto ad valorem tēporis contractus. Quod si apud aliquos DD. in casibus per ipsos formatis adsit aliqua specierum dinumeratio, id potius ex contingentia casus, quàm ex necessitate factum fuit.

Accedit, certissimum esse in iure, numerationem nihil operari, nec attendi, quid numeratum sit, sed quid in stipulatione restitui promissum sit, text. est in *l. qua extrinsecus 65. ibi, nam stipulanti denarios, ejusdē quantitatis aureos spondendo obligaberis ff. de verb. oblig.* ubi numerantur denarii, & tamen debentur aurei ex obligatione restituendi. Unde dixit Bartolus in *d. l. Paulus*, illa verba, in tot florenis, nihil operari; ibi: *ideo illa verba non operantur aliquid.* Brun. *de augm. d. limit. 8. n. 4.* ibi, *illa verba in tot ducatis, nihil operantur.* Scacc. *de commerc. §. 2. gloss. 5. n. 185.* ibi, *sicque illa verba in tot cavallos nihil penitus operantur.* Ergo sequitur, non ex necessitate requiri specierum in contractu dinumerationem, pro pacti prædicti validitate

D

ditate & iustitia; sed tantum ex abundanti, & ad faciliorem calculum specierum tempore restitutionis faciendum; sufficitque ut in restitutionis pacto fuerit implicite vel explicitè stipulata restitutio ejusdem certique numeri, prout in hoc casu vi verborum, scilicet ejusdem bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ, quæ identitatem & certitudinem numeri in eisdem speciebus necessario important, ut dictum est.

Vnde non adveniant ea quæ tradit Laiman *de justit. loc. cit. num. 15.* de certi vel incerti numeri expressione. Tum quia dictam assertionem limitat *num. 16.* in casu quo augmentum non stabili, nec perpetuo duratura lege factum est, prout hic, ut infra ostendetur, *versus ex causa vero auctoris.* Tum etiam quia dictum Laiman allegantes æquivocum facere videntur in verbis ipsius; nec enim dicit quod in parte contractus receptionem rei mutuatæ concernente requiratur numeri specierum descriptio, sed tantum dicit quod promissio solutionis, sive restitutionis debiti debet continere expressionem certi numeri, hoc est, quod non sufficit promittere restitutionem in iisdem speciebus, sed ultra requiritur promissa numeri specierum restitutio. Quæ in hoc casu promissa censetur ex verbis *sub eadem estimatione*, superadditis post verba de restituendo in iisdem speciebus, ut supra firmatum est: & hoc modo etiam citatus per dictum Laiman Covarruvias, *d. c. 7. §. unic. n. 5.* distinguit casum suæ conclusionis *septima*, à casu *octava*, illudque supra fuit ostensum in secundo fundamento principali hujus resolutionis.

Ultimò concurrat æquitas resultans ex causa, & forma auctoris factæ per edictum Regium.

Ex forma quidem, quia dum omnes monetæ pari proportionione simul augmentum susceperunt, prout hic, ut constat ex tenore edicti, certum est omnium rerum pretia simul augeri, *l. 2. Cod. de vet. num. pot. lib. 1. Viv. com. op. lib. 2. opin. § 16. num. 50.* Angel. in *d. l. Paulus, ff. de solut.* ut etiam ita contigisse notorium est: ideo solutionem fieri debere eodem numero, tradit in puncto Kohl. *exere. leg. 19. n. 10.* ubi rationem ponit, quia pecunia habet relationem ad bona, & si tempore contractus dictam pecuniam non mutuasset creditor, convertisset eam in emptionem bonorum, quæ simul cum augmento monetarum suscepissent augmentum: ita ut si non restituere pecunia in eodem numero, non posset modò creditor comparare prædium, quod sibi comparasset tempore mutui cum d. pecuniâ mutuatâ, ex quo pretia rerum fuerunt aucta cum auctione monetarum. Kohl. *loc. cit. n. 10.* Viv. *com. opin. § 16. n. 50.*

Ex causa vero auctoris monetarum, quæ fuit edito Regio facta propter bellicam necessitatem, & ideo non stabili nec perpetua lege duratura, militat in puncto limitatio adducta per dictum Laiman *lib. 3. de justit. tract. 3. part. 1. cap. 5. ad d. assertionem tertiam, n. 16.* ubi dicit etiam præcisò pacto de solvendo in eadem estimatione, restitutionem mutui faciendam esse in eodem numero, quia (inquit) neque Principis statuentis voluntas fuit, aut esse potuit, ut monetarum mutatio admodum notabilis, & valde discrepans ab intrinseco valore constitueretur, nisi quatenus id necessarium est ad præsens periculum pellendum; non autem cum gravi præjudicio & damno creditorum, quibus veterum obligationum jus quasitum fuit.

Neque dubitari posse visum est, quod etiam ante casum restitutionis sortis, declarari possit, parte petente, quomodo fieri debeat solutio, casu scilicet adveniente, ut tradit Olafsch *dec. 130. per tot. & maximè n. 13.* Scapucc. *de Salvian. lib. 1. q. 14.* Hodier. *ad Surt. dec. 120. n. 2. & 3. & seq. Marc. de jure cens. c. ult. n. 145.*

Ex his satis clarè resultabat pacti prædicti validitas & iustitia circa formam restituendæ sortis principalis, prout etiam non difficebantur ex adverso informantes, qui totam difficultatem ad pactum solvendæ pensionis restringere videbantur.

Quæ tamen ex motivis jam deductis visa fuit cessare, etiam in capite census annui, cum rationes quibus communiter approbata in sorte principali sententia nititur, præcipue in pensione procedant, & idem in utroque casu jus exigant. Kohl. *d. exere. leg. 19. n. 3. in fin. & magis in specie notat Duard. de censib. §. 5. qu. 7. n. 1. & 4.* Rebell. *de oblig. justit. lib. 1. c. 15. n. 12.* ibi, in contractu mutui, *censu, cambio, pension. & ceteris.*

Vnde ad stipulantur ea quæ supraddicta sunt, quod cum identitas utriusque bonitatis identitatem numeri importet; idem est ac si pensio fuisset concepta in certo numero, quem tempore contractus conficiebant species monetæ sub eadem bonitate intrinseca & extrinseca solutæ, ex Ioan. de Imol. Covarr. Brun. Kohl. aliisque *loc. cit.* & ideo stante pacto prædicto, si monetæ decrevisset, creditor damnum sensisset, ergo in casum augmenti lucrum consequi debere iustissimum est. Rot. in *Recen. d. decif. 149. num. 7. part. 2.*

Et in terminis pensionis annuæ, quod validum sit pactum de solvendo in eadem estimatione, seu bonitate extrinseca, tradit in puncto Duard. *de censib. ad Bullam Pij 5. §. 3. quæst. 6. n. 35. & 36.* post Bartol. in *d. l. Paulus.* Covarr. aliisque duos ibi citat & sequitur Cens. *de censib. in nov. q. 85. n. 42.* in illis verbis, *vel pro annua responsione.* Theaur. *de monet. p. 2. num. 65. & 66.* ubi reprobato Parisiensi concludit post multos, quos ibi citat, etiam in annuo censu licitè deberi augmentum. Larrea *decif. Granatens. 24. per totam, & maximè n. 10. in fin.* ubi in terminis annui redditus citat & sequitur Fab. *de numar. solut. d. cap. 11. & postea n. 11. & 18.* dicit, dum generis obligatio est restricta ad certam speciem, conventionem servandam: nec in annuis redditibus excessivam esse, sed validam.

Non obstat 1. quod ex quittanceis privatis appareat solutionem pensionis factam fuisse in scutis sexaginta solidorum, quasi inde inducatur quædam possessio vel observantia interpretativa.

Primò, quia ex dictis quittanceis nulla potest elici concludens probatio observantiæ interpretatiæ, dum in iis non fuit facta mentio in quibus monetis, & ad cujus temporis valorem fuerit facta solutio; unde vel præsumitur quod solutio facta fuerit juxta formam & valorem contractus, vel fieri potuit quod moneta tunc currens corresponderet valori diei contractus, ut tradit in puncto Rot. apud Duard. *de censib. decif. 218. n. 6. & 7.*

Secundo, quia solutio certis annis facta solum præjudicare potest pro præteritis, & non pro futuris solutionibus, *l. si certis annis, Cod. de pact. Viv. com. opin. lib. 2. opin. § 16. n. 72. vers. possent, Rot. divers. part. 4. decif. 683. n. 1. & 2.*

Tertiò, quia non tot dantur solutiones ex quibus possit prætendi inducta præscriptio, quæ tamen necessaria est in hoc casu, ut tradit Viv. *d. com. opin. § 16. num. 67. & seqq. Rot. part. 4. divers. d. decif. 683. num. 3.* Cyriac. *controu. for. 388. num. 17. & 22.*

Non obstat 2. censum augeri non posse ex bulla Pii V. quod ex augmento fieri videretur.

Quia responsum fuit, inspecto contractus tempore, quod inspicere debet ex vi pacti, censum nec augeri, nec minui, imò prædictum pactum apponi consueverunt

sunt DD. ut semper census solvatur idem, & eodem modo, inspecto contractus tempore, absque metu variationis, ut supra ostensum est ex Duard. Covarr. Brun. aliisque, & in puncto Thesaur. de monet. part. 2. num. 65. ubi nominatim dicit d. augmentum in censuariis obligationibus non refragari Bullæ Pij V. & ita per Senatum fuisse decisum: Larrea d. decis. Granat. 24. num. 11. 15. & 18. ubi dicit augmentum non causare excessum in pretio redditus ab initio legitimo & taxato. Et quod per Bullam Pij V. nihil fuerit cautum circa monetarum genus in solvendis annuis pensionibus, notat expressè Duard. ad d. Bullam Pij V. §. 3. quæst. 6. num. 43.

Accedit quod Bulla Pij V. non est in usu in præsentī Civitate & Comitatu, ut constat ex regulamento desuper facto per Illustrissimum qu. D. Iosephum Ferrerium Archiepiscopum Vrbis. & Prolegatum Avenion. sub die 22. Augusti 1609. Quod est pro rostris: prout in effectu contractus censuales quotidie fieri consueverunt in hac patria, non servatā formā dictæ Bullæ Pij V.

Non obstat 3. quod in pacto pensionis solvendæ reperitur appositā dictio (non minoris), quasi inde resultet aliqua pacti inæqualitas.

Quia illa verba (in non minori) nihil aliud significant in hoc casu quàm in eadem.

PRIMO, quia ex proprietate sermonis in iure verba (non minorem) idem significant quod parem & æqualem, seu eandem, ut est text. in l. non minorem, & ibi Glossa in formatione casus, Cod. de transact. & ibi notant Iason, Salycet. Bartol. & Roman. Alique DD. Dum enim Imp. Dioclet. & Maximian. in dict. l. non minorem, rescipserunt, non minorem auctoritatem transactionum, quàm verum iudicatarum esse. Glossa in figuratione dicti casus, necnon DD. supra citati resolvunt dicta verba non minorem, in hæc, parem esse auctoritatem rei iudicatæ & transactionis; quoad scilicet ea de quibus in dict. lege cautum est. Donell. in repetit. dict. l. non minorem, declarat hæc verba dicentis, eandem esse auctoritatem.

Quæ confirmantur etiam per textus claros in l. non minus 31. ff. de hered. instit. & in l. non minus 11. Cod. de Assessor. & in cap. de appellationibus 11. ibi, non minus est, ext. de appellat. in quibus locis DD. d. dictionem non minus, exponunt per dictionem æquæ, aut æqualiter; & Bartolus in d. l. de etate, §. 3. ff. de minor. dicit dictionem minus, significare non idem, & sic non est mirum si d. dictioni minus, præposita dictio negativa non, significet idem aut æquale, l. duabus negativis, ff. de verb. signif.

Imò apud DD. qui materiam monetarum pertractarunt, dictio (non minor) passim usurpatur pro dictione æquali, vel eadem: sic apud Thesaur. part. 2. n. 60. circa fin. vers. atque ideo iudicatum arbitror per Senatum Parisiensem, promissa numerorum specie, eandem, & non minorem deberi. Idem Thesaur. p. 2. n. 16. vers. non minorem numerum monete, stante hoc pacto, & ab eo qui promissus fuerat obligationis tempore. Et ibidem p. 2. n. 33. ibi, ita ut non minorem summam consequatur in aurea vel argentea moneta illorum florenorum, quàm fuisset consecutus tempore contractus. Sola de monet. d. cas. 19. num. 2. in fin. ibi, numerum non minorem, nec debitorem intellexisse de majori.

SECUNDO, quia ex communi usu loquendi, huiusmodi dictio non minoris, pro dictione (eiusdem vel æqualis) in commercio usurpatur. Si quis enim à mercatore, vel artifice pretium mercis exquirat, mercator vero respondeat se non minori pretio vendere velle, quàm currenti, vulgo non moins que se vendent à present, nemo est qui ex hoc modo loquendi, non

æstimet huiusmodi verba non moins, negativè simul & comparativè prolata, importare pretij restrictionem ad illud quod est tempore venditionis. Itaut nec plus dare debeat emptor, quàm pretium fuerit, nec minus accipere velit venditor, quàm conventum fuit.

Unde sicut posito quod pretium mercis tempore venditionis fuerit septem librarum, per illa verba non minoris, nec magis, nec minus significabatur, quàm pretium & æstimatio septem librarum; ita posito quod tempore contractus, duplarum æstimatio seu bonitas extrinseca sit septem librarum, per ea verba (in non minori bonitate extrinseca eà quæ currit præsentī tempore) nihil aliud intelligi potest, quàm ut duplæ solvantur ad rationem septem librarum, & sic in eadem. Cùm certum sit quod super verborum intelligentia communis usus loquendi attendi debeat, l. Zabao, ff. de supell. legat. l. cum de lanionis, §. item, vers. optimum ergo, ff. de fund. instr. Mantic. de tacit. lib. 22. tit. 8. n. 6. & valet argumentum in terminis monetaribus ductum à venditione mercium: prout passim DD. uruntur, in l. vinum, & in l. cum quid, ff. cert. per. quo argumento utitur Duard. de censib. §. 3. q. 6. n. 22. & 50. Scacc. de commer. §. 2. glof. 25. n. 181.

TERCIO, quia ea in contractu interpretatio faciendā est, ut servetur æqualitas, & in dubio pactum valeat. Cravet. consil. 133. num. 8. Tusc. lit. V. concl. 99. per tot. itaut semper excludatur damnum unius ex contrahentibus, etiam si verba viderentur repugnare & impropriètatē inducere. Gratian. disc. for. cap. 755. num. 12. & 13. Mantic. de tacit. lib. 2. tit. 4. num. 81. & 83. ubi etiam quod relictur interpretatio, quæ cadit in arbitrio unius ex contrahentibus in detrimentum alterius: hoc enim æquitati repugnare dicit Cravet. consil. 243. num. 9. Atqui ex tenore & essentia verborum pacti de solvendo in non minori bonitate extrinseca, creditor necessariò sentiret damnum decrementi monetarum, si contigisset ergo ut servetur dicta æquitas, reicienda est interpretatio debitoris, quod in casum augmenti creditor lucrum non sentiat, ex Gratian. d. disc. for. 755. num. 12. & 13.

Quod autem illa verba, non minoris, favorem debitoris in casum decrementi respiciant, apertè demonstratur ex eo, quia si sezeri, vel duplæ æstimatio & valor diminueretur, creditor teneretur & cogi posset illam accipere sub æstimatione conventā, & non in diminutā, ne scilicet in minori ab ea quæ erat tempore contractus, acciperet contra formam pacti, non sine suo damno & detrimento. Verbi gratia, si de tempore contractus dupla dicitur ad rationem octo librarum, deinde tempore solutionis edicto Regio reducta sit ad sex libras; sanè debitor qui vult solvere juxta pactum, coget creditorem ut duplas accipiat in æstimatione non minori illā quæ erat die contractus, & sic licet duplæ tempore solutionis expendantur pro sex libris, creditor cogetur illas accipere ad octo libras, & ita amittet duas libras pro qualibet dupla; si enim acciperet ad rationem sex librarum, prout exponuntur tempore solutionis, acciperet ad rationem minoris valoris eo qui erat de tempore contractus, contra tenorem & vim pacti: ergo sicut in casum decrementi creditor damnum pateretur, in casum augmenti ut æqualitas servetur toties repetita, lucrum consequi debet. Rot. in recent. d. decis. 149. num. 7.

QUARTO quia dum in eodem instrumento census, apparet contrahentes circa bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ clausulam promiscuè usos fuisse dictis verbis non moindre, & verbis de la mesme; sequitur quod una pars contractus aliam debet declarare, cap. auditis,

auditis, extr. de presc. l. 1. ff. de reb. dub. Cravet. conf. pro genero, num. 336. Bartol. in l. si stipulatus, §. Chrysogonus, ff. de verb. oblig. Gratian. disc. for. cap. 757. num. 7. & 8. Unde elicitur clara partium intentio quæ videtur ponere falcem ad radicem, quod per dictionem, non moindre, in hoc casu nihil aliud fuerit intellectum, quàm *esgale*, sive *la mesme*.

Quod evidentiùs apparet, quia si D. creditrix extimasset se majus percepturam commodum ex verbis non moindre, quàm ex verbis de la mesme, ea potius adhibuisset in pacto restituendi capitalis, circa quod majus ipsius versabatur interesse: cum tamen in eo fuerint adhibita verba de la mesme, non autem verba de non moindre: quod aperte convincit claram contrahentium mentem, à qua tota contractus substantia dependet, & in interpretatione facienda recedi non debet: ad lare tradita per Barbof. axiom. 148. n. 1. & seqq. Budel. de monet. c. 25. n. 9. Et certum est, quod in mutationibus monetæ inspiciendum est quid verisimilius inter contrahentes conventum sit, & quomodo verisimiliter interrogati respondissent, arg. Gloss. in l. tale pactum, Cod. de pact. ut post Calcan. conf. 15. tradit Sol. de monet. cas. 19. n. 3.

Augetur vis fundamenti prædicti ex eo quod, vel illud quod contrahentes sub verbis (in non minori) intellexerunt, potuit cadere ex eorum mente, super minori, vel majori, vel æquali valore; sed non fuit intellectum de minori, quia verba sunt clara (in non minori), nec etiam de majori, ut ostenditur: ergo de æquali. Quod autem de majori intellectum non fuerit, patet; quia alioqui illud pactum reddi posset elusorium arbitrio debitoris, quod dicendum non est, ut expressè notat Gratian. disc. for. 755. n. 13. dum cogitur à debitore creditor accipere monetæ verbi gratià duplas ad rationem majoris æstimationis eà quæ erat die contractus, in grave ipsius præjudicium, quod verisimile non est: ut in puncto tradit Sola de monet. cas. 19. num. 1. versic. puto creditorem intellexisse sub verbo speciei numerum non minorem, nec debitorem intellexisse de majore, ne præsumatur unus atque alter voluisse jactare suum: & n. 3. ibi, quia verisimiliter interrogati sic respondissent.

Ergo dum ex clara contrahentium mente ex ipso contractu elicità, dum ex sermonis proprietate, ex communi usu loquendi, ex æquiritatis & æqualitatis ratione verba in non minori, verbis in eadem æquivalent, sequitur satisfactum objectioni; ac proinde subsistete pactum tam quoad sortem principalem, quàm etiam quoad annuam pensationem.

Prædictum verò pactum non solum validum est, ut ex hæcenus deductis apparet; sed etiam, quod plus est, dicitur esse de naturalibus contractus, ut ait Sola de monet. cas. 42. num. 4. ubi nominatim exemplum constituit in pacto restituendi in eadem bonitate intrinseca & extrinseca. Mozz. de contratt. mut. tit. de natur. num. 10. & 12. ibi, nisi pacto aliud cautum sit. Io. Bologna. conf. 11. n. 37. quem citat & sequitur Gasp. Belletia consilio monetali post tract. Sola de monet. n. 26. ibi, pactum quod pecunia mutuata reddatur in eadem bonitate intrinseca, & extrinseca, esse de naturalibus contractus, quod consilium Belletia approbavit Senatus Siciliensis apud Mastrill. disc. decis. 7. n. 5. 6. 9. 10. & in casu dicto Belletia juxta illius consilium ita fuisse judicatum in Senatu Taurinensi testatur Thesaur. de monet. part. 2. n. 57. Et indubitabilem hanc conclusionem, stante pacto prædicto tradit Brun. de augm. concl. ult. 16. part. n. 2. fol. 193. & dictum pactum non habere contradictorem declarat Mastrill. disc. decis. 7. num. 9. in fin. & hujus pacti validitatem esse receptam tam in foro, quàm in scholis, tradit Budell. de monet.

cap. 3. num. 6. 7. & 13. & de communi opinione testatur Mastrill. disc. decis. 7. num. 9. necnon Renet. Budell. disc. cap. 7. versic. & tunc communis est DD. sententia. Et tam in foro fori, quàm in foro poli, seu interno conscientia; tradit ultra citatos Reb. de oblig. iustit. lib. 11. quest. 15. concl. 8. & ultima, Molin. de contratt. tract. 2. concl. 2. disp. 3. 12. vers. excipe quando ex verbis. Megal. tr. 2. confess. instit. lib. 2. cap. 7. quest. 2. Et non repugnare Bullæ Pii V. concludit Thel. de monet. part. 2. n. 65. & c. Et ita juxta prædictum pactum fuisse judicatum testatur Mastrill. disc. decis. 7. in fin. versic. ex præmissis judicavit. In cujus decisionis casu pactum continebat expressè verba de solvendo in eadem bonitate intrinseca & extrinseca, ut constat ibid. n. 9.

Propterea non multum curandum est de decisione Dolana apud Grivellum decis. 110. in qua licet ipse Grivellus sequutus fuerit opinionem Bartoli, Covarr. & Fabri cap. 11. quos ibi allegat num. 3. 4. & 5. Tamen prævaluit in dicto Senatu Dolano contraria impii Molinæ sententia, ibi: prævaluit Molinæ sententia & auctoritas apud Senatum nostrum, quem Molinæum refert; refellere est, & dum damnata est ejus memoria, condemnanda est ejus opinio: maxime cum dicta doctrina Bartoli in dict. l. Paulus, excepto dicto Molinæo reperitur ab omnibus approbata cum communi, ut nominatim testatur Reb. disc. lib. 12. quest. 15. num. 11. versic. preferim eum juxta Bartoli sententiam. Ideo in hoc tribunali prævalere debet.

Ultima, quod ex seipsa corrui & ridicula sit prædicta impii auctoris & sequacium opinio: dicit enim licitum quidem esse pactum prædictum, & juxta illud solutionem faciendam esse in iisdem speciebus, & eodem numero, sed quod plus erit propter superventum augmentum, restituendum esse per creditorem debitori in alia proba monetæ, ut videre est apud dictam decision. 110. num. 2. & 5.

Sed si dicta conventio licita sit, ut ipse damnatus auctor fatetur, cur non servanda? cur solutio iuxta illam facta non tenet? nec enim solum dicitur quod non durat solum, vel statim restituitur, l. qui sic solvit §. 5. ff. de solut. Scacc. de commerc. c. §. 1. q. 1. num. 211. vel si solum augmentum debitori restituendum sit, ut ipse dicit, cur existimat esse solvendum? cum iura non admittant huiusmodi circuitus, l. singularia, ff. si cert. petat. l. Dominus, ff. de condit. indeb. Clement. auditor de Rescript.

Ad alias objectiones quæ fieri possent, hoc unico satisfieri fundamento visum est, scilicet stante pacto prædicto, species & certum numerum esse in obligatione, non libras, quæ sunt tantum gratiæ demonstrationis, non taxationis vigore pacti, ut supra firmatum est.

Vel si malis inspicere debere vi pacti tempus contractus, quo inspecto nec excessum, nec diminutionem, sed identitatem summæ semper resultare cum reciprocatione & æqualitate, non obstante quacumque variatione postea contingente, quæ uti per accidens, & à Principis facto dependens, nullus esse potest considerationis, ut supra dictum est.

Et ex his ita utraque parte informante fuit decisum, &c.